

ӘОЖ 81:372.881

А.Ә. Кенжебаева, Ф.Н. Дәулет

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
E-mail: china.aida@mail.ru, fatima_dauletova@mail.ru

Қытай тіліндегі лингвомәдениет элементтерін оқытудың кейбір аспектілері

Берілген мақалада қытай тілін оқыту барысында лингвомәдениеттану элементтерін дәріс аясына енгізу үдерісінің тиімділігі жөнінде талдау жасалынады, мақала авторлары қытай тіліндегі тілдік бірліктердің сол елдің менталитетінің ерекшелігін танытатын, ақпарат беретін рөлін барынша ашып көрсеткен.

Түйін сөздер: лингвомәдениеттану, тілдік бірліктер, мәдениеттану аясы.

A.A. Kenzhebaeva., F.N. Daulet

Some aspects of teaching elements in the Chinese language linguistic and cultural studies

It is considered in the article of the role of introduction of the linguistic and cultural studies in the process of teaching the Chinese language, the authors of the article gives the definition to the language parasitological units as information carrying about the peculiar norms of the Chinese society. It is given a clear analysis of some elements of linguistics and cultural studies which have to be implemented into teaching process.

Key words: cultural linguistics, linguistic units, cultural studies background.

A.A. Кенжебаева, Ф.Н. Даулет

Некоторые аспекты преподавания элементов лингвокультурологии на китайском языке

В данной статье рассматривается роль введения лингвокультурных элементов в процесс преподавания китайского языка, авторы статьи дают определение языковым единицам, как носителям информации об особенностях менталитета, как следствие, поведенческих норм китайского общества. Дается четкий анализ некоторым элементам лингвокультурологии, которые должны внедриться в учебный процесс.

Ключевые слова: лингвокультурология, языковые единицы, реалия.

Қазіргі таңда шет тілдерін оқыту барысында лингвомәдениеттану элементтерін дәріс аясына енгізу үдерісі барынша қанат жайып келеді. Мұндай үдеріс – шет тілдерін оқытудың ажырамас бөлшегі ретінде танылады, себебі кең ауқымды, сан қатпарлы мәдениет аясы білімгерлер үшін тілдік тәжірбие мен қабілеттермен бірге (сөздік қордың молаю, аудармашылық қызметтің ұштала түсуі, оқытылып отырған елдің фразеологиялық тіркестерін шебер игеруі) шетел мәдениетінің нақтылы аспектілерін жан-жақты әрі терең тануына мол мүмкіндік бере алады. Тілді оқыту ендігі жерде тек грамматикалық ережелер мен жаңа сөздерді жаттап алу секілді жалаң

түрдегі, бір сарынды үдеріспен шектеліп қалмайды. Бұл, әсіресе әлемдегі ең күрделі тілдердің санатына енетін қытай тілін оқытудағы ең қолайлы, оңтайлы тәсілдердің бірі деп айта аламыз. Қытай тілін оқытуда мұндай тәсілдерді қолдану арқылы білімгерлер, әсіресе аударма үдерісінде жиі кездесетін қиындықтар торабынан сәтті шыға алады.

Тілдік бірліктер – белгілі бір елдің ділінің (менталитетінің) ерекше айшықтарын таныта алатын, ұлттық бояуын қанық көрсете білетін ақпарат құралы. Ал білімгерлер үшін сабақ барысында кездесетін басты проблеманың бірі – аударманың түпкі мақсатын және контекстің аудармада алатын

орнының қаншалықты салмағы бар екендігін жете түсінбеуден туындайды. Сондықтан да лингвомәдениеттану элементтерін сабақ барысына енгізу арқылы аталған проблемалардың шешімін табуға болады. Мәселен, бұл дәріс кезінде мәдени бояуы бар мәтіндерді енгізу, мәтіндегі фразеологиялық тіркестер, қанатты сөздер, реалий сөздер, мақал-мәтелдер, сол елдің болмысын танытатын аңыз-әңгімелер, көркем әдебиет тарихында қомақты орын алатын көрем шығармалардан үзінділер, т.б. Тіл оқытуда білімгерлерді жалықтырып, зеріктіріп жібермес үшін сабақты неғұрлым қызықты, тартымды өткізу үшін оқытылып отырған елдің салт-жоралғылары, дәстүрлі мерекелері, наным-сенімдері туралы қысқаша тоқталып өтіп, оны өз елінің дәстүрлерімен, салттарымен салыстыра отырып талдатқан жөн, себебі тек салыстыру арқылы ғана бұрыннан байқала бермейтін құбылыстар, фактілер көз алдына келе бастайды, білімгерлердің аналитикалық ойлау машығын қалыптастырып, өзіндік қорытынды жасай алатын дербестікке жетелейді.

Дәріс өтуге ұсынылған материал жан-жақты сүзгіден өтілуі тиіс. Сабақ мәтінінің мазмұны жас шамасы мен білім деңгейіне (бакалавр, магистр деңгейі) сай, міндетті түрде білімгердің қызығушылығын тудыра алатын мәтін болуы абзал. Мәселен, біз алғашқы сабақтардан-ақ «Сәлемдесу мәдениеті» («打招呼») атты мәтінді оқытқанда дәстүрлі түрдегі қытайша сәлемдесу және дәстүрлі түрдегі қазақша сәлемдесу табиғатының ерекшеліктерін ашып көрсетуге тырысамыз, мысалы, қытайлықтар амандасқанда «你吃饭了吗?» (Сөзбе сөз аударсақ: «Сен тамақтандың ба?») десе дәстүрлі түрдегі қазақи амандасу, жөн сұрасу «Мал-жан аман ба?» түрінде болады. Осы арқылы екі ел мәдениетінің бояуын айқын көруге болады, бірі – отырықшы ел мәдениеті, екіншісі – көшпелі елдің мәдениетінен ақпарат береді. Себебі

饭 иероглифінің сөзбе-сөз аудармасы – буға піскен күріш, балама аудармасы – тағам, ас, яғни күріш – қытайлықтардың негізгі асы, олар ежелден бері күріш өсірумен айналысып келген отырықшы халық, ал «Мал-жан аман ба?» деген сұрақтың астарынан төрт-түлік малды тіршілік етудің негізгі көзі деп білген көшпенді халық мәдениетін тануға болады, яғни мал аман болса ішер асқа, киер киімге зәру болмай, аман-сау боламыз деген ұғым. Осындай салыстырулар алқылы білімгерлердің жаттанды сөздерді жаттап алып, белгілі уақыт өткен соң өткен материалдарды ұмыт қалдыру секілді келеңсіз оқиғаларың қалыптасуына жол бермейміз, өйткені жаттап оқыған студент пен тереңінен ұғынып, мәселенің қырсырына үңіліп, қызыға оқыған білімгерлер арасындағы айырмашылықты оқу процесінде де талай байқадық. Сол секілді мәтіндер тақырыбы Қытайдың дәстүрлі мерекелері (春节, 端午节, 中秋节.), шәй салтанаты, салт-дәстүрлері, бейнелеу өнері, аңыз-әңгімелері турасында болуы мүмкін. Аталған тақырып төңірегінде жан-жақты талдаулар, салыстыру жүргізу нәтижесінде үйренушінің тек сөздік қоры байып, грамматикалық ережелерін ұғынып қоймай, оқитын елдің мәдениетінен үлкен ақпарат, мол мағлұмат аларлық мүмкіндіктері қалыптасады. Мәселен, қытай мәдениетінің ажырамас бөлшегі ретіндегі Чунцзе мерекесі (қытайлықтардың ай тізбегі бойынша тойлайтын жаңа жыл мерекесі) туралы мәтінді өткенде Қытай мәдениетіндегі қызыл түстің алатын орнына да тоқталып өтуге болады, себебі қытайлықтардың өміртіршілігінде түстердің де өз тұғыры бар, жаңа жыл мейрамы кезінде айнала төңірек бары барынша қызыл түстермен безендірілуі керек, қызыл түс – мереке-шаттықтың, бақыттың символы, тіптен үйлену тойы кезінде де қалыңдық қызыл түсті көйлек киген, есік босағаға ілінетін қосарлы жазулар (парные надписи) да қызыл түсті болған. Егер батыс мәдениетімен салыстыратын

болсақ, ақ түс – пәктіктің, тазалықтың, белгісі болса, қытайлықтар үшін – аза тұту белгісі, себебі жерлеу рәсімін өткізу кезінде аза тұтушылар ақ түсті киім киген. Ал сары түске келетін болсақ, мәселен қазақи таным бойынша сары түс – уайым – қайғымен етене байланыстырылады, қазақ тіліндегі «сағынғаннан сарғаю», «сары жапырақтай боп солу», «сары уайымға берілу» деп келтірілсе, қытайлықтардың ұғымында сары түс билік, мансап, байлық ұғымымен байланысты. Мәселен, сары түске байланысты «黄金时代» тіркесін сөзбе-сөз аударсақ – алтын кезең, яғни гүлденген кезең

деген ұғым береді. Осы орайда білімгерлерге түстер символикасының бейнесін өз беттерінше қытай көркем әдебиет туындыларының ішінен іздеу ұсынылады, сол негізде қазақ және қытай мәдениеттерін салыстыру арқылы өзіндік қорытынды жасауға дағдыланады. Көркем шығарма мәтіндерімен жұмыс істеу нәтижесінде тіл үйренушілер тек тіл ғана игеріп қана қоймай, аударма ісінің қыр-сырымен танысады, көркем мәтіндермен жұмыс істеуге дағдыланады, сонымен бірге мәдени көзқарас шеңберінің аясы ұлғаяды.

Әдебиеттер

- 1 Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры. – М.: Прогресс, 1985. – 450 с.
- 2 Гачев Г.Д. Национальные образы мира. Космос Психо – Логос. – М.: Прогресс -Культура, 1995. – 480 с.
- 3 Дәулетова Ф. Лингвомәдениеттану: қытай және қазақ тілдерінің салғас тырмалы фразеологиясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2000. – 180 б.

References

- 1 Wilhelm von Humboldt. Language and cultural philosophy. – M.: Progress Publishers, 1985. – 450 p.
- 2 Gachev GD National images of the world. Space Psycho - Logos. – M.: Progress-Culture, 1995. – 480 p.
- 3 Dauletova F. Lingvomadenietanu: kytai zhane kazak tilderinin calgactermale frazeologiase.. – Almaty: Kazakh Universiteti, 2000. – 180 b.